

Multifunctionele landbouw heeft de toekomst

Boeren die aan toerisme, natuurbeheer, zorg, streekproducten, educatie en kinderopvang doen, zijn geen tweederangs boeren. Het zijn rurale ondernemers die het voortouw nemen in de 21ste eeuw. Die optimistische boodschap kwam van Herman Wijffels. Nu Wageningse onderzoekers onder leiding van ruraal socioloog Han Wiskerke eindelijk hebben vastgesteld dat de multifunctionele landbouw dynamisch en robuust is, moet er verder gekeken worden hoe die rurale ondernemers een verbinding kunnen leggen tussen stad en platteland en een basis kunnen vormen voor een vitale plattelandseconomie.

‘Mensen willen anders boeren’, stelde Han Wiskerke op 15 juni in Heerlijkheid Marienwaardt te Beesd. Daar presenteerde de hoogleraar Rurale sociologie van Wageningen Universiteit de resultaten van twee jaar onderzoek naar de multifunctionele landbouw door sociologen, communicatieskundigen en economen. Volgens Wiskerke zijn er veel ‘mythes’ rondom de multifunctionele landbouw. Verbreding zou een tweede keus zijn, iets voor de vrouw om erbij te doen, of een afbouwstrategie voor 55-plussers. Kiezen voor verbreding zou een eerste stap uit de landbouw betekenen. Verbreding zou namelijk geen bedrijfseconomische betekenis hebben. En voor de multifunctionele landbouw is er dan ook geen toekomst, zo is de teneur.

‘Verbreding zou een tweede keus zijn, iets voor de vrouw om erbij te doen, of een afbouwstrategie voor 55-plussers.’

Bewuste toekomststrategie

Uit het onderzoek blijkt echter het tegendeel, meldde Wiskerke. Het anders boeren blijkt een bewuste toekomststrategie, waarbij zowel in de landbouw als in de nieuwe takken van het boerenbedrijf wordt geïnvesteerd. Die nieuwe takken zorgen voor 33 procent van de bedrijfsomzet, en zelfs voor veertig procent van het gezinsinkomen. Multifunctionele landbouw is ook een aanjager van de plattelandseconomie, want het bedrijfsmodel creëert arbeid en werkgelegenheid. De verbreding zorgt er ook voor dat boeren betere perspectieven zien voor de overname van hun bedrijf. Maar wat is nou eigenlijk multifunctionele landbouw? De onderzoekers deden in zes gebieden empirisch onderzoek naar honderdtwintig multifunctionele boerenbedrijven (zie tabel). Daaruit komt een gevarieerd beeld naar voren, met een groot scala aan activiteiten. In het onderzoek is vooral

gekeken naar zeven activiteiten: agrarisch natuur- en landschapsbeheer, streekproductie, huisverkoop, zorglandbouw, boerderijeducatie, agro-toerisme en kinderopvang. Daarnaast worden nog tal van andere mogelijkheden genoemd om het boerenbedrijf te verbreden: paardenhouderij, verhuur van ruimtes, stalling, energieproductie, enzovoorts.

Startcombinaties

Agro-toerisme is de meest populaire vorm van verbreding. Maar liefst tweederde van het aantal bedrijven doet hieraan. Natuurbeheer en huisverkoop gebeurt op ongeveer de helft van de bedrijven. Een derde van de bedrijven doet aan zorg, streekproductie en educatie. Kinderopvang is het minst populair; slechts zeven procent van de multifunctionele boeren vangt kinderen op.

De boeren zoeken vaak naar combinaties van activiteiten. Maar veertien procent van de boeren houdt het bij één activiteit, de meeste boeren zoeken naar combinaties van twee, drie of vier activiteiten. Eén bedrijf heeft zelfs een combinatie van alle zeven verbredingsactiviteiten. De meest voorkomende startcombinaties zijn die tussen huisverkoop en agro-toerisme, agro-toerisme en natuurbeheer, en streekproductie en huisverkoop. Boeren die beginnen met agro-toerisme, gaan daarna vaak ook aan natuurbeheer doen. Boeren die beginnen met natuurbeheer breiden later vaak uit met een combinatie van zorg, educatie en kinderopvang.

Meer verdienen

De meest populaire soorten verbreding leveren niet per se het meeste op. Multifunctionele boeren verdienen gemiddeld slechts 37.000 aan agro-toerisme, 9000 euro aan natuurbeheer en 123.000 aan huisverkoop. Goed verdienen doen de boeren vooral aan kinderopvang (gemiddeld 500.000 euro) en aan streekproductie (440.000 euro). Boeren gaan meer verdienen aan multifunctionele landbouw als ze het langer volhouden. De gemiddelde omzet per verbredingsactiviteit is in de eerste tien jaar beduidend lager dan in de jaren daarna. Vooral de bedrijven die langer dan tien jaar

aan streekeigen productie doen, verdienen vele malen meer dan de bedrijven die er pas mee zijn begonnen. Bedrijven die langer dan tien jaar aan zorg doen, verdienen bijna het dubbele van bedrijven die nog niet zolang bezig zijn.

Bewuste keuze

De keuze voor multifunctionele landbouw is een bewuste en persoonlijke keuze. Zoals Wiskerke in Beest stelde, is er een enorme behoefte om anders te gaan boeren. De belangrijkste drijfveren van boeren om multifunctioneel te worden, zijn niet zozeer bedrijfsmatig en financieel maar laten vooral de maatschappelijke betrokkenheid en openheid van de boeren zien. Boeren willen vooral graag meer contact met de burgers en de consument, en meer interactie tussen de agrarische sector en de maatschappij. Bedrijfstechnische drijfveren, zoals het inkomen of de risicospreiding, staan op de tweede plaats. Externe drijfveren, zoals nieuwe marktpotenties, invloeden vanuit de directe omgeving of subsidieregelingen, komen op de laatste plaats.

Toch is de keuze voor multifunctionele landbouw ook bedrijfsmatig interessant. Gemiddeld verdient een multifunctionele boer 195.000 euro aan de verbredingsactiviteiten bij een agrarische omzet van 325.000 euro. Die omzet vertoont ook een stijgende tendens bij 87 procent van de onderzochte bedrijven; slechts 2 procent heeft te maken met een dalende omzet van de verbredingsactiviteiten. De bijdrage die deze omzet levert aan het gezinsinkomen stijgt eveneens bij tachtig procent van de bedrijven. De multifunctionele boeren zijn dan ook meer tevreden over de bijdrage van de verbreding aan het gezinsinkomen dan de bijdrage van de agrarische activiteiten.

Bijdrage plattelandseconomie

De landbouw is onlosmakelijk verbonden met de verbreding. De onderzoekers spreken hier over de 'verweving' van bedrijfsactiviteiten. De meeste boeren vinden dat een verdere ontwikkeling van de multifunctionele landbouw niet zonder de agrarische activiteiten kan. Ze zijn er ook van overtuigd dat dat de multifunctionele landbouw het voor hen mogelijk maakt om te blijven boeren, en dat het een wezenlijke bijdrage levert aan de plattelandseconomie.

‘Mensen zoeken naar verbinding. In plaats van het vergroten van de input en de output zoekt men naar een integrale samenwerking. De multifunctionele landbouw is onderdeel van die beweging’

De verbreding is ook geen belemmering voor de landbouwpoot van het multifunctionele bedrijf. 47 procent van de onderzochte bedrijven zien een groeiende agrarische omzet, twintig procent een dalende omzet. De bedrijven worden er gemiddeld ook niet kleiner van. Ongeveer een vijfde heeft te maken met een afnemend grondgebruik en grondbezit. De meeste bedrijven krijgen meer grond of behouden hun bestaande areaal.

Dynamisch en robuust

Gemiddelden zoals deze zeggen weinig over hoe een multifunctionele landbouwbedrijf eruit ziet. ‘Er is niet één model’, stelde

Wiskerke in zijn presentatie. Typerend is eerder de variatie in de bedrijfstypes. De regionale verscheidenheid laat zich echter moeilijk verklaren. Tradities, stedelijke nabijheid of landschappelijke kwaliteiten zijn niet de verklaring voor het succes of falen van multifunctionele landbouw. ‘Het gaat telkens om gebiedsspecifieke kansen en belemmeringen’, schrijven de onderzoekers in hun rapport.

Volgens Wiskerke en zijn collega-onderzoekers is de multifunctionele landbouw een bedrijfstak die zowel dynamisch en robuust is. Tijdens de presentatie noemde Wiskerke als dynamische kenmerken van de multifunctionele landbouw: de groeiende behoefte aan anders boeren, de herontdekking van de toegevoegde waarde, en de flexibilisering van de bedrijfsvoering. Robuust is de multifunctionele landbouw volgens Wiskerke, omdat die inspeelt op een maatschappelijke vraag, er synergie wordt ontwikkeld in het bedrijf, de risico's worden gespreid, en er een regionale verankering plaatsvindt.

Relationeel wereldbeeld

Het gaat dus erg goed met de multifunctionele landbouw, mag de conclusie luiden. Het beeld dat Wiskerke en zijn collega-onderzoekers schetsen, laat een volwaardige en succesvolle agrarische bedrijfstak

zien die contact zoekt met de omgeving en de maatschappij. De grote vraag die bleef steken na de presentatie van Wiskerke was: waarom wisten we dat niet eerder? Eén van de onderzochte bedrijven is al vanaf 1960 multifunctioneel. Waarom zijn de mythes die Wiskerke aan het begin van zijn presentatie noemde zo hardnekkig?

Herman Wijffels, CDA-prominent en hoogleraar Duurzaamheid aan de Universiteit van Utrecht, was degene die dit heikele punt in Beest naar voren bracht. ‘Het model van de industriële samenleving is aan het vastlopen’, hield hij in een waar college het publiek voor. ‘De crisis is zich aan het verdiepen. Het model is niet geschikt voor de 21ste eeuw. Het wereldbeeld is niet langer atomisch, zoals in de twintigste eeuwse natuurkunde, waardoor de anonimisering van het voedsel ontstaat. We zien een opschaling naar een relationeel wereldbeeld, naar analogie van de quantumfysica. Mensen zoeken naar verbinding. In plaats van het vergroten van de input en de output zoekt men naar een integrale samenwerking. De multifunctionele landbouw is onderdeel van die beweging, een uiting van het geëvo-lueerd bewustzijn om weer verbinding te zoeken. Dat is veel belangrijker dan de defensieve benadering waarop het onderzoek is opgezet.’

Ruraal ondernemerschap

‘De multifunctionele landbouw is wat de maatschappij nodig heeft’, stelde Wijffels. ‘Het vergroot de rol die het platteland speelt in de urbane samenleving. De Nederlandse bestuurlijke elite kijkt naar de economie vanuit een kosmopolitisch perspectief; alles

voor de exportpositie. Goede economische activiteiten op het platteland worden minder belangrijk geacht. Er ligt echter een kans om deze sector verder te ontwikkelen als maatschappelijke dienstverlening op allerlei gebied. Stad en land hebben elkaar hard nodig in de 21ste eeuw. Hier wordt gepraat over multifunctionele landbouw als een primaire landbouwactiviteit, ik zie het liever als een gedifferentieerde verschijningsvorm van ruraal ondernemerschap.’ Zo leek de conclusie in Beest dat nu uiteindelijk is vastgesteld dat de multifunctionele landbouw een dynamische en robuuste bedrijfstak is, die prima past in de zich ont-

wikkelende nieuwe economie die veel meer is gericht op de verbinding tussen de boer en de burger en het platteland en de stad. De multifunctionele landbouw moet wel uit de defensieve houding komen, zoals Wijffels stelde. Nu de mythes over multifunctionele landbouw door Wiskerke cum suis zijn ontcracht, moet er verder gekeken worden. Wat is de rol van de provincies, bijvoorbeeld? Wiskerke tijdens de discussie: ‘Ik denk dat een stad als Amsterdam veel relevanter wordt dan de provincie.’

kragten

‘s-Hertogenbosch
Roermond

T 088-3366333
info@kragten.nl
www.kragten.nl